Julius Evola

CARLO MICHELSTÆDTER

Carlo Michelstædter azon modern kori írók egyike, akik aláhúzták azt a követelményt, hogy az egyén emelkedjen fel a léthez, az abszolút értékhez, leszámolva az életnek nem nevezhető életet – az *abiosz bioszt* – elleplező összes kompromisszummal, és elvezetve az ember által mindennél inkább félt szembesítéshez önmagával, azaz pontosan a „lét" függvényében való önmegmérettetésig. A lét e fokát Michelstædter „bizonyosságnak" hívja, s lényegileg kölcsönös feltételezettségek visszautasításaként határozza meg. Helyezze csak az én nem önmagába, hanem a „másba" önérvényének kiindulását és princípiumát, határozzák csak meg feltételként életét dolgok és viszonylatok, vesse csak alá magát függelmeknek és szükségleteknek – s mindez nem „bizonyossághoz", hanem értékfosztottsághoz vezet. Az érték csakis az önmagában-létben, azaz abban áll, hogy a végső princípiumot és saját élete értelmét nem „mástól" kéri és várja, más szóval a hellén értelmezés szerinti „*autarkhiá*ban". És eszerint nem csupán a szükségletek, az érzelmek, a „társadalmi létezés", az intellektualitás hamis csillogásának stb. együtteséből álló egzisztencia, hanem a testi organizmus és maga a természet rendje is (korlátlan tér- és időbeli kibomlásában, a létezést hajszoló hiány szakadatlan nehézkedése által létrejött tapasztalásként, amit, míg önmagán kívül keres, az ember sohasem birtokolhat)[1] a nem-érték szférájába tartozik.

Egy olyan én, amely azt gondolja, hogy a lét nem más mint *folytatódás*, vagyis az aktuális birtoklás egészének semmibevétele, s „bizonyosságát" mindig a következő pillanatra halasztja, miáltal függővé válik attól; egy olyan én, amely minden pillanatban elmenekül önmaga elől, nem *birtokolva*, hanem kutatva és vágyva önmagát, holott semmiféle jövőben nem létezhet, lévén maga a jövő sem más, mint nélkülözésének szimbóluma, árnyék, amely a menekülővel együtt fut, a valóságos testtől azonban mindig bizonyos távolságban, miközben az minden tekintetben változatlanul fennáll – ez Michelstædter számára a mindennapi élet, de egyúttal a „nem-érték", a „lennie-nemszabad" is. E helyzettel szemben a szilárdság, a teljes erővel és minden pillanatban történő ellenállás az egzisztenciális hiánynak, az önmagát elvétő, azt kívül vagy a jövőben kereső életnek való nem engedés – a „lét" kézben tartottsága: „múlás" helyett állandóság: ezek a „bizonyosság" alapkövetelményei.[2] Miközben az egzisztenciális hiány a jövőért való folytonos aggódással sietteti és üres jelennel tölti meg az időt, az egyén aktualitásban való állhatatossága előre elfoglalja a végtelen időt és feltartóztatja az időt. Tántoríthatatlansága szédítő farvíz a sodrásban lévők számára. Egyetlen pillanatában mások évszázad-

[*] Julius Evola: *Ricognizioni. Uomini e problemi*. A szerző utolsó, halála évében megjelent könyve. 33. fejezet. *(A szerk.)*

[1] Carlo Michelstaedter: *La persuasione e la rettorica*. Genova, 1913, Formiggini, 5. o. [Magyarul lásd Carlo Michelstaedter: *A meggyőződés és a retorika*. Budapest, 2013, Medicina, 44. o. *(A szerk.)*]

nyi élete összegződik – mígnem önmaga egészen lánggá válik és sikerül megállnia a végső jelenben.[3] Hogy mindezt világosabban lássuk, fontos megértenünk az előfeltételekben rejlő kölcsönös összefüggés természetét: lévén, hogy a világot hiány felől létrejövőnek, mintegy a fogyatkozottság kézzelfogható megtestesülésének tekintjük, illúzió azt gondolni, hogy a „bizonyosság" valamely értékben rejlő elvont és szubjektív állagiság révén realizálható, mellyel szemben – a sztoicizmus mintájára – olyan létező állna (nevezetesen a tapasztalt természet), amely értéktelensége dacára létezik. Annak, aki az abszolút bizonyosságra törekszik, ehelyett kozmikus felelősséghez kellene felemelkednie. Más szóval: nem szabad elmenekülnöm a világ által visszatükrözött hiányosságom elől, hanem magamra kell vennem azt, és súlyához önmagamat alkalmassá téve meg kell szabadítanom. Ezért mondja Michelstædter: *„Mindaddig nem mondhatod magadról, hogy bizonyos vagy, amíg marad valami, amiben nem vagy bizonyos"*, úgy mutatva a bizonyosságra, mint *„szélsőséges tudatra"*, amely *„egy a dolgokkal, magában bírva az összes dolgokat"*: *hen szünekhesz*.[4]

Michelstædter központi problémáját megvilágítandó, az elégtelenség fogalmát összekapcsolhatjuk a tökéletlen tett arisztotelészi koncepciójával. A tökéletlen avagy „tisztátalan" tett azon képességekre jellemző, melyek nem önmaguktól *(kath'auto)* jutnak el a megvalósultsághoz, hanem valami más közreműködésére van szükségük ehhez. Vegyük például az érzéki észlelés esetét: az észlelés képessége, önmagában nem lévén elegendő, nem önmagától hozza létre magát az észlelést, hanem szüksége van ehhez a tárggyal való kölcsönös viszonyra. Mármost Michelstædter álláspontja a következő alapvetéshez kapcsolódik: transzcendentális tekintetben az én nélkülözését valamely tökéletlen tett – a látszat ellenére – nem oldja fel, sőt valójában tovább erősíti. Vegyünk egy példát. Az én szomjas. Mindaddig, míg iszik, annak állapotát erősíti meg, aki önmagában nem elegendő saját életéhez, hanem „másra" van szüksége: a víz és egyebek nem mások, mint fogyatékosságának jelei (fontos, hogy figyelmünket ide összpontosítsuk: nem azért van kívánság, mert a lét hiányt szenved, hanem a kívánság miatt szenved hiányt a lét – másodsorban pedig nem azért van a kívánság, például az ivás kívánsága, mert léteznek bizonyos meghatározott dolgok, mint például a víz, hanem mert a vágyott dolgok, a feléjük hajtótaszító létfogyatkozáshoz hasonlóan a kívánság által, kívánsággal kapcsolatos egyazon pontban keletkeznek, amiért is *előzményként* e pont képezi a kölcsönösen fennálló megfelelési viszony mindkét végpontját, tudniillik a nélkülözést és a neki megfelelő dolgot (példánkban a szomjat és a vizet), s amennyiben az én e fogyatékosságból táplálkozik, ahhoz *folyamodva* életéért, annyiban csupán saját nélkülözéséből táplálkozik, megmaradva abban, és megfutamodván azon tiszta avagy tökéletes tett, ama örökkévaló víz elől, amiről a Krisztus szól,[5] ami által minden szomj, miként minden más fogyatékosság és nélkülözés is örökre legyőzetik. E sóvárgás, ez az ént a külső – a „más" – felé sodró homályos, tudatlan, alantas és nehezen felfogható késztetés az, ami a tapasztalás véges és járulékos valóságának egész rendszerét létrehozza. Ennélfogva a bizonyosság, amely a tiszta önmagában-lét abszolút megingathatatlanságának állapotában lángol majd fel, e törekvés egyben a számomra feltáruló világ „elemésztésének" értelmével is bír.

[2] Uő: *Il dialogo della salute*. Genova, 1912, A. F. Formiggini, 57–58. o.
[3] Uő: *La persuasione e la rettorica*. Id. kiad. 56. o. [A magyar kiadásban: 95. o. *(A szerk.)*]
[4] Uo. 91. o. [A magyarban: 129. o. *(A szerk.)*]

Hogy ezen elemésztés értelme világossá váljék, olyan konzekvencákig kell eljutni, melyeket Michelstædter nem fejtett fel a maguk teljességében.

Mindenekelőtt, ha azt mondom, hogy nem szabad elmenekülnöm hiányosságaim elől, akkor ez – többek között – azt jelenti, hogy önmagamra a tapasztalt világot megalkotó működésként kell tekintenem. Következhetne ebből a transzcendentális idealizmus jóváhagyása is (vagyis ama filozófiai rendszeré, mely szerint a világ az én által tételezett), *morális imperatívusz alapján történő indoklás révén*. Ám kiinduló feltételünk szerint a világot az érték tagadásának tekintjük. Ama általános követelményünkből, mely szerint a világ a fogyatékosságának magunkra vállalásával szabadítandó meg, ekkor tehát – továbbra is morális posztulátumként, ám egyúttal gyakorlati síkon – egy második pont következik, nevezetesen az, hogy bizonyos módon magának az értéknek a tagadása is értékként méltánylandó. Ez fontos. Ugyanis, ha a világot létrehozó impulzusra pusztán irracionális tényként tekintek, akkor nyilvánvaló, hogy az ennek tagadásaként felfogott bizonyosság, magától a tagadott dologtól kerülvén függő viszonyba, nem lesz abszolút módon elégséges önmagában, hanem „mástól" függ majd, mégpedig éppen attól a megtagadott „mástól", ami lehetővé teszi, hogy érvényre jusson. Ez esetben, tudniillik akkor, ha maga a vágyakozás nem illeszkednék az érték igenlésébe, hanem mindenestül egy adottság maradna, a bizonyosság egyáltalán nem lehetne az, ami – tökélyét a vágy kiindulási pontjának rejtélye elkerülhetetlenül illúzióvá zsugorítaná. Morális követelményként vélelmezendő tehát, hogy bizonyos módon maga az antitézis is részesedik az értékből. De miképpen? Ez a kérdés dinamizmust visz a bizonyosság felfogásába. Csakugyan egyértelmű, hogy amennyiben a bizonyosság nem merül ki valamely puszta, viszonylatoktól elvágott elégültségben – tehát egy *állapotban* –, hanem kielégítő volta az elégtelenség elutasításaként – azaz *tettként*, egy viszonyulásként – értendő, úgy az antitézisnek kétségkívül van értéke, mégpedig a következőképpen: az énnek először a hiányosságot, a nem-értéket kell tételeznie, akár azon feltétellel, hogy csakis a későbbi megtagadás szüksége végett, hiszen a bizonyosság értékét a tagadás ezen aktusa – és csakis ez – adja meg. Ámde mit jelent az antitézis megtagadása – ami ez esetben a természet megtagadásával egyértelmű? Emlékezzünk, hogy Michelstædter számára a természet annyiban nem-érték, amennyiben az én tényleges önbirtoklás előli menekülésének a jele és megtestesülése, és amennyiben a fentebb említett értelemben tökéletlen vagy „tisztátalan" tettel rokonítható. Tehát nem az egzisztencia egyik vagy másik meghatározottságának a tagadásáról van szó, mivel ezáltal a nem-érték transzcendentális gyökere helyett csupán a hatást, a következményt érintenénk; továbbá egyáltalán nincs szó általában véve minden cselekvés kiküszöböléséről sem, hiszen az antitézis egyáltalán nem cselekvés, esetleg csupán annyiban, amennyiben az önmaga elől való menekülést jelenti, a „múlást" – Michelstædter viszont nem állította azt, hogy minden cselekvés szükségszerűen ilyen értelmű. Ami eloszlatandó, az inkább a cselekvés passzív, heteronóm és extrovertált módja. Mármost e mód elutasítását épp az önmagában elégséges cselekvés képezi, amely egy-



Carlo Michelstædter (1887–1910)

ben hatalom is. Tökéletes birtokoltságban megélni minden egyes tettet és így átalakítani a formák összességét, mígnem azok magának a végtelen *potestas* korpuszának megnyilvánítóivá válnak, mondhatni a hatalomból álló abszolút individuumé, ezt jelenti tehát a kozmikus és – ugyanakkor – egzisztenciális megszabadítás. Amiként a *„retorika"* megvalósulása a függés és a szükség világának kibomlása, úgy a *„bizonyosság"* az *autarkhia* és uralom világáé, a puszta tagadás fokozata pedig csupán a két fázis közötti holtpont.

Michelstædter szemléletének – ha nevezhetjük így – „mágikus idealizmussá" való fejlődése tehát logikai folytonosságot mutat. Ennek ellenére Michelstædter voltaképpen a nyitva hagyott tagadásban rekedt, mégpedig nagyrészt amiatt, mert nem volt eléggé tekintettel arra, hogy a véges és a végtelen nem feltétlenül valamiféle tárgyat, hanem két módozatot jelent bármely tárgy vagy cselekvés megélése tekintetében. Az igazi uralkodónak egyáltalában nincs szüksége (a megsemmisítés értelmében) az élet megtagadására, amint arra sincs, hogy abszolúttá tétele ürügyén valamilyen differenciálatlan egységre redukálja, ha úgy tetszik, csaknem egyfajta megvilágosodássá: a hatalom aktusa – mely nem vágyakozásból vagy erőszaktételből fakad – a tökéletes birtoklás elpusztítása helyett a birtoklás tanúságtétele és igazolása. Tény, hogy Michelstædter, az intenzitás miatt, amellyel az abszolút érték követelő igényét átélte, képtelen volt konkrét testet adni a végső értéknek, s ezért nem fejthette ki a hatalom módszeres doktrínájaként[6] – ez pedig kapcsolatban állhat halandó egzisztenciájának tragikus végével.

Mindenesetre épp ő maga állította, hogy *„nem azt akarjuk tudni, hogy az ember mely dolgokhoz viszonyítva meghatározott, hanem azt, hogy miként"*,[7] vagyis a cselekvésen túlmenően arról a *formáról* avagy *értékről* van szó, melyen keresztül az egyén átéli azt. Tény, hogy minden logikai reláció bizonyos módon meghatározatlan, s hogy az érték az a magasabb dimenzió, amelyben saját jelleget öltenek. Michelstædter érdemeinek egyike, hogy a metafizika területén újra megerősítette az értékelvű gondolkozást: a *„retorika"* és a *„bizonyossághoz vezető út"* valójában nem tisztán logikai szempontból, hanem az értékük szerint különböztethetők meg. Ezzel összefüggésben nagyon fontos Michelstædter felismerése, mely szerint tulajdonképpen két út létezik. E kettősség maga is érték: hiszen a bizonyosság igenlése nem jelenthetné egyben a szabadságét is, ha nem volna jelen lehetőségként egyszersmind magának a nem-érték értékének a tudatossága: egyedül *„az Igen és a Nem Ura"* szabad és végtelen.[8] Az antitézis egy másik igazolásának, melyről fentebb volt szó, magától értetődő előfeltétele a „bizonyosság" opciójának választása.

Ford. Dubniczky Zsuszsanna és Molnár András

[5] Jn 4,13–14. *„Mindaz, aki ebből a vízből iszik, ismét megszomjazik, de aki abból a vízből iszik, amelyet én adok neki, soha többé nem szomjazik meg, hanem a víz, amelyet adok neki, örök életre szökellő vízforrás lesz benne."* [Káldi György Neovulgáta fordítása. *(A szerk.)*]

[6] Ezzel kapcsolatban lásd Julius Evola: *Tanulmányok a mágikus idealizmusról*. Budapest, 2017, Persica, 67–96. o. és elszórtan. Valamint uő: *A hatalom yogája. Tanulmány a tantrákról*. Budapest, 2007, Persica. A jelen tanulmány egyébként az előbbi kötet egyik alfejezetének (159–166. o.) átdolgozása az idős Evola által. *(A szerk.)*

[7] Carlo Michelstaedter: Scritti inediti. *La Ronda* 4. évf. (1922) 5. sz. 17. o. Vö. uő: *La persuasione e la rettorica*. Id. kiad. 32. o. [A magyar kiadásban: 73. o. *(A szerk.)*]

[8] E témáról lásd *Teoria dell'Individuo assoluto* című művünk I. 1–5. részét.